

ПОГОВОР

Ужи избор драмских текстова приспелих на конкурс за награду “Бранислав Нушић” Удружења драмских писаца Србије за 2001. указује на више него евидентну заинтересованост српских драматичара за обраду тема из савременог живота. Од пет одабраних драма четири су засноване на темама из наше савремености, док је једна смештена у историјски оквир, али обрађује универзални и свевременски проблем. Таква заинтересованост писаца за догађаје и појаве наше данашњице, отприлике, видљива је и у осталим текстовима који су се појавили на конкурс. Несумњиво, то може само да охрабри позоришне уметнике, спремне да на сцени прикажу дела инспирисана актуелним темама.

Награђено дело, комедија *Министарка воли кнедле (Кнедла у бањи)* Момчила Ковачевића, аутора познатог и по псеудонимом Леон Ковке, у знаку је пишчевог несумњивог комедиографског нерва, изузетног смисла за хумор и ванредне способности за комично сагледавање савремених друштвених појава. Оно што је карактеристично свакако је чињеница да је ово комедиографско остварење проистекло најпре са непресушног Нушићевог уметничког врела, што делу даје посебно обележје: написано је у духу најбоље и најдуховитије традиције српске комедиографије. Али, Ковачевићево дело, које се жанровски може дефинисати као комедија савремених друштвених нарави, не робује традицији, оно није резултат слепог подражавања или пак пуког парафразирања нушићевских ликова и ситуација. Градећи властите комедијске ситуације и односе, засноване на карикатуристичком поступку

проистеклом из веома проницљиве и свеобухватне опсервације савремених појава у нашој средини, као и доминантних особености менталитета наших људи, Ковачевић формира, у оквиру сигурно вођенога заплета, своје ванредно живе и упечатљиве хумористичке сценске пројекције, бурлескно стилизоване, саздане не само на духовитој вербалној, него и на вешто грађеној комици ситуације, као и на бројним и неочекиваним обртима, прерушавањима, заменама и подвалама, – све у свему на основу једног ефектног комедиографског “qui-pro-quo-a”, оствареног у филмски захукталом темпу убрзаног ритма, заошијаног каткад до невероватности. При том, неизбежне су асоцијације првенствено на Нушићеве ликове и ситуације.

Више је него очигледно да јунакиња комедије Ружа Попара, звана Роуз, има своју предаку у министарки Живки Поповић, баш као што и читава комедија Министарка воли кнедле има извориште у Нушићевој комедији *Госпођа министарка*. Исто тако, кад је реч о осталим ликовима Ковачевићеве комедије, већина њих има претке у Нушићевим комедијама, нарочито у *Сумњивом лицу*, али и у *Народном посланику*, *Пројекцији*... По узусима постмодерне, послужиће се Ковачевић ликовима и ситуацијама виђеним у комедијама још неких наших па и страних писаца (првенствено мислимо на увођење двојника једном од протагониста, др Жгањцу, власнику клинике за мршављење, у лику лопова Кнедле, који, попут Кир-Јање, ужива гледајући новац што затиче у каси клинике). Али, то што се аутор не одриче негдашњих Нушићевих ликова и ситуација, као и појединости што су се могле видети у Стеријиним комедијама и, уопште, у комедијама светских писаца од Аристофана и Плаута наовамо, не умањује оригиналност његове комедије. Напротив. Полазећи од негдашњих слика и (не) прилика, он сагледава карактеристичне савремене појаве, фокусирајући их у амбијенту клинике за мршављење у којој се терапија, по строго “научном” методу спроводи помоћу изгладњавања пацијената. Смењују се слике догађања у клиници са призорима из подручне милицијске станице надлежне за “ред и мир”. У веома динамичном следу догађаја, испуњеном бројним забунама, љубавним играма, водвиљским прерушавањима и неочекиваним променама и пресвлачењима, радња комедије допире до сатиричних уобличавања.

Садржај комедије *Министарка воли кнедле* испуњен је разгранатим заплетом, који, у основи изгледа овако. У клиници за мршављење, особито популарној међу женским припадницама скоројевићког друштвеног естабилишмента, пацијенткиње су супруга полицијскога начелника Аце Попаре, Ружа Попара и њихова пуначка кћерка Алис, коју мати, што из снобовских, што из материјалних побуда, жели да уда за власника лечилишта, извесног др Мирослава Жгањца. У једном тренутку Ружа дознаје да јој је супруг постао министар и то за ресор капиталних инвестиција, туризам и угоститељство и, дабоме, потом ће доћи до низа нових и сасвим неочекиваних ситуација, поготово када се у лечилишту, гоњен жељом да види и дозна како му се супруга у бањи понаша, појави, стручно полицијски прерушен сам Аца Попара, који још не зна да је постао министар! Све се то одиграва под будном присмотром полиције, којој, упркос свим прислушкивањима и бројним доставама и дојавама разних доушника и жбира, али и “доброжелатељних” достављача, једино измиче то да је управу над клиником преузео од др Жгањца њему веома сличан лопов Кнедла, који са темељним робијашким искуством, знањем и сналажљивошћу “заводи ред” у лечилишту, преоблачећи особље и пацијенте у штрафтасту, робијашку одећу. Пребројавајући велики новац затечен у каси директора, он ужива попут Кир-Јање! Да би се ствари још више компликовале, појављује се и локална телевизијска екипа, која интервјуише новопечену министарку! У тако компликованом колоплету збивања, у којима дефилију пацијенти и особље клинике, лопови и напасници, полицајци и назови песници, угоститељи и новинари ствара се један изузетан комедиографски брио, који ће, дакако, имати отрежњавајући расплет: врло брзо министарка ће постати “обична грађанка” и све ће ући у колотечину суморне и неизгледне свакодневице.

Више смо него сигурни да ће четири чина комедије *Министарка воли кнедле* засмејати и разгалити читаоце и гледаоце, без обзира што ће их подсећати на ликове и ситуације из дела познатих комедиографа, посебно на Нушићеву *Госпођу министарку*, на шта у једној сцени указује и сам аутор. Разгаљујући их и забављајући, ова комедија неминовно ће им скретати пажњу на хаотичну ситуацију у којој живе, на наопако устројене односе као последицу опште друштвене хипокризије, због чега је и могућно

претпоставити како скоро невероватна догађања у причи о лечи-лишту др Жгањца могу изгледати као сасвим могућна. Иако компо-новано по класичном позоришном обрасцу, захваљујући динамично вођеној радњи, ово дело може бити погодно и за реализације намењене малом екрану.

Ковачевићева комедија завршава се доласком јагодинца Васи-лија Остојића, који тражи одбеглу ћерку Бобу, казујући да је успео да дође до пара, јер је продао и други бубрег! Кад то чује Ружа Попара говори:

“Има! Има пара! Све је саздано из власти и масти! Предлажем да се угледамо на овог Остоју из Јагодине. Основаћемо партију Сви српски бубрези! Ако сваки Србин прода само по један бубрег на запад, то је најмање пет милиона бубрега за трансплатацију. Помножимо то са 20000 марака и добићемо цифру од 100 мили-јарди марака... Не може нам нико ништа док имамо бубрега... Ја се не предајем! Ја имам четири бубрега!”

У комедији *Ойеїї њлаче, ал' сад од среће* Новице Савића, која је ушла у ужи избор конкурса, нећемо се сусрести са продајом бубрега, већ са наручивањем и куповином новорођене деце! Радња дела догађа се у чекаоници на железничкој станици провинцијског градића у којој Муниша, у жељи да напусти оца стаклоресца и рад у његовој радионици, затиче тмурну и нерасположену Оливеру, средовечну жену, која одлази за престоницу необављенога посла. Наиме, није успела да купи дете од брачнога пара, иначе познатог у градићу, који већ двадесетак година “испоручује” за добре новце новорођенчад нероткињама! О том уносном послу говори Муниша:

“Знам ја ту жену! Већ двадесет година се тиме баве она и њен муж! Од тога и живе, и то, бога ми, сасвим удобно, имају и лепа кола. (Пауза). Сваких девет месеци по беба, а људи навалили, потражња велика... Пре седам година је родила тројке, од њих су купили ту кућу у којој сте били. Два пута близанци, па викендица горе на језеру!... Једном родила и седморке, надали су се путовању око света, ал' им се није дало, шест поцркало... Иде им тај бизнис, оће им се...”

Потом ће се развити занимљив разговор између Мунише и Оливере, све док у смрдљиву чекаоницу не бане полицајац Радоје,

који се упутио у родно село да убије рођенога брата не би ли остварио властити мир! При том, он и не сумња да то исто жели и његов брат Радојко! То им је у породичној традицији! Разговор се наставља у очекивању воза који се не зна када ће доћи. То не може тачно да каже ни благајница Драгиња, која се однекуд појављује, говорећи да је раскинула са љубавником и носећи бурек одлази у билетарницу да једе... Путницима препоручује да не купују карте, јер се дешава да се локомотива поквари па воз стоји и два дана, чекајући поправку... Али, одједном долази воз и супротног правца, који иде на сасвим другу страну. Из тог воза излази нико други до Радојко, који је овамо дошао из истих разлога због којих му се брат упутио на село... Браћа се једва препознају, љубе се и грле плачући – од мржње! На крају ће се све завршити Радојевом немоћи да убије брата који га је изненадио својим доласком, али ће зато он извршити самоубиство у клозету крај чекаонице, док ће Муниша у оближњем шумарку помоћи Оливери да остане у другом стању. Радојко је незадовољан што није обавио посао, Оливера улази у воз који је напоскон дошао, а Муниша, ипак, остаје да и даље живи и ради са оцем... То би, укратко, био садржај овог црнохуморног дела, које се може означити као комедија наше савремене друштвене средине. Тематски занимљива, ова комедија написана је драматуршки вешто, уз несумњиво познавање маловарошког менталитета: разговор четворо људи у чекаоници железничке станице открива готово све “тајне” живота провинцијске средине. И све би то могло изгледати комедиографски ишчашено и извитоперено кад не би било истинито и сасвим могућно у нас током последње деценије прошлог и почетком овог, XXУ века. Разговор и све што се дешава у чекаоници железничке станице провинцијске варошице смештене на некој споредној прузи управо због очигледне истинитости уздиже се до метафоричне слике не само једне средине, него и читаве ове земље!

Комедија *Ойеїї њлаче, ал' сад од среће* ефектно је сценско дело, које ће, уверени смо, наћи своје извођаче у позоришту, али и на електронским емисионим медијима, односно на радију и телевизији: добро спроведена драматуршка правила о јединству места, радње и времена, веродостојно приказани ликови, као и до аутентичности верно обликоване разговорне сцене, чине овај текст погодним и за медијска извођења. Не треба занемарити ни да лепо

профилисани ликови различитих занимања и опредељења дају могућности и режији и глумцима за ефектну сценску реализацију.

Драма *Воз за зајад или рађање Синђелића* Мила Петковића догађа се на железничкој станици, на перону испред композиције воза и потом у вагон-бифеу воза који путује. Време догађања радње свакако је из доба необјављених ратова на подручју негдашње Југославије – са почетка деведесетих година прошлога века. Актери су случајно окупљени, али њихова појава у потпуности одражава време. Готово сви су са друштвених маргина – ту је Роки, бескућник и преварант, који по возовима подваљује лаковерним и наивним укључујући их у коцкарску игру са три кутије шибице; затим, путник у возу је и Обрад, банијски сељак, који је у детињству присуствовао стравичном покољу усташа који су му ликвидирали породицу, да би му у овом рату последници усташа на зверски начин убили сина. Он са женом путује натраг у завичај, не би ли обновио уништени дом. Појављује се и Станишић, млад мајор, кога писац овако карактерише: “Официрчина, коцкарчина, лумпераш, делија, јуначина, добричина. Не уме да мисли зло о човеку. Стално се смеје. Смеје се широко, сочно, заводљиво. У овим људима са дна нашао је поуздане пријатеље. У зрелим годинама, у вихору рата искрено и нежно се заљубио у Мару”. А Мара, пореклом из околине Горажда, била је на силу одведена у јавну кућу за муслиманске и усташке војнике и тамо преживела ужасне страхоте. У високом степену трудноће, она држи мајора Станишића у заблуди гледе очинства детета које носи. Воз има, наравно, угоститеља: то је Шугер, негдашњи боксер, стари припадник подземља, који држи вагон-бифе и обављајући посао дискутује о политици, изражавајући опозициони став према власти. Даље, појављују се Сикса и Тапиров: први је осведочена злоћа од човека, циник, нерадник и варалица, иначе помагач Рокијев у коцкарским преварама са шибицама; други, коцкар, ветропир и галамџија, који такође помаже Рокију, набацујући му наивне учеснике за игре са шибицама. Тапирова прати млади Американчић, кога зову Унпри: он је побегао из редова УНПРОФОР-а и придружио се нашим “подземљашима”, који су га лепо прихватили. Овом “друштву” придружује се Паганини, који је све учинио да појавом личи на великог мајстора; иако музички образован, при-

нуђен је да свира по локалима и возовима. Појавиће се и докторка Дујка Лујка, два милицајца, као и неколико пролазника и путника.

Петковићева драма плени елементарно приказаним сировим и суровим ликовима, динамиком догађања и изненадним обртима. Читав преплет догађаја дат је у делу веома живописно, у виду низа натуралистичких сцена, којима доминирају пажљиво изграђени дијалози и разговори, формиран тако да изгледају као да су преузети са улице, односно непосредно из живота. Очигледно је да писац одлично и до танчина познаје не само живот, већ и лексичку припадника подземља, што драми даје посебну боју. Саткана из мање или више динамичних призора, у којима ће се, као у неком филму, свашта догађати (чак ће се и Мара породити, доневши на свет новог Синђелића!), ова драма доноси један карактеристичан исечак из живота нашег поднебља из тек протеклог времена. Драматуршки компонована на савремен начин, а то ће рећи под упливом телевизијске, односно филмске драматургије, Петковићева драма, дакако, погодна је за извођење на електронским емисионим медијима, на телевизији, па и на радију.

Одврајна драма Ивана Панића занимљив је покушај расправе о фројдистичким и њима супротним начелима и теоријама. Ликови ове дуо-драме су доктор, неуропсихијатар и пацијент који пише песме, Обрен Мијајловић, сељак пореклом који жели да стекне грађански педигре. Дијалог тече неусиљено и Панић га спретно обликује у складу са уобичајеним начином разговора у клиничким ординацијама. У дијалог писац интерполира сцене из живота које му пацијент уствари описује: те сцене се играју (а могу бити и снимљене!) те се тако ова дуо-драма проширује. У тим призорима поступно се “пројектује” Мијајловићева личност а самим тим и његов “проблем”. Како је тих призора више и како обухватају припаднике различитих друштвених слојева, почев од сељака и продаваца на пијаци, преко избегличких кругова, па до оних које можемо назвати псеудограђанским и псеудоинтелектуалним, Панићева драма уздиже се и доноси један занимљив пресек појава данашњице. И више од тога. У делу наилазимо на покушај приказа карактеристичних савремених подела у нашем друштву (на лево" и на “десно”) и жестоких сукоба на тој и другим основама. Расправља се о различитим грађанским иницијативама, затим о односу према

религији, заправо православљу, баш као што се могу чути и приче из детињства и негдашњих времена.

Љубитељи психоанализе, и не само они, него и сви који се занимају за карактерологију нашег народа, биће задовољни овим драмским штивом, јер се у њему на једном месту указује на слабости наших нарави и обичаја, на иманентне противречности читавог нашег друштвеног бића. Ако оставимо по страни мајсторски обликовани дијалог Доктора и Мијајловића, који ће у једном тренутку променити улоге, и позабавимо се уметнутим призорима који “пројектују” пацијента, видећемо да су пред нама сцене толико карактеристичне, да не речемо и типичне за нашу савремену средину и писцу се мора одати признање да је убацујући те живописне “исечке из живота” сјајно оживео дијалогску расправу, односно психоаналитички третман својих актера, којом би, ваљда, морао бити задовољан и сâм Ото Ранк.

Драма *Јелена Зорице* Симовић догађа се у злогласном париском затвору “Санте”, 1943, када је француски главни град био под немачком окупацијом. У незавидној ситуацији, пред лицем смрти, разговарају осуђеница на смрт, Соланж и Јелена Каравајева, која је у монашкој ризи дошла у посету затвореници да је исповеди, али и са чврстом намером да је избави из безизлазне ситуације. Разговор који оне воде има своје исходиште у сартровским разматрањима проблема егзистенције и потребе отпора, али и у хришћанским учењима о животу и смрти. Неосетно, уз неколико навода из позоришне литературе, гледалац ће на крају открити да су саговорнице – глумице. Соланж је играла најчешће у малим улогама на булеварским сценама. Монахиња Јелена, опет, наступала је у Московском художественом театру! Оне у драми расправљају о бројним проблемима ваздашње људске егзистенције, да би Јелена, на крају, успела да убеди Соланж да промене одећу: у ризи монахиње Соланж ће, на позив чувара, изићи из затвора као да је обавила свештеничку мисију, а у одећи затворенице остаће Јелена да сачека извршење смртне казне.

По завршетку Другога светскога рата, Република Француска посмртно је одликовала Јелену Каравајеву Орденом хероја и издала поштанску марку са њеним ликом. Један узвишени херојски

чин имао је такав епилог. Ако се свесна жртва монахиње Јелене може растумачити њеним излагањем у затворској ћелији, односно хришћанским мотивима, мање је јасна њена еволуција од глумице до калуђерице, упркос чињеници да у младости није могла реализовати своју љубавну везу. Том преображају аутор, како нам се чини, није посветио довољно пажње, без обзира што се Јелена упушта у разматрање савремене театарске естетике и без обзира што износи прихватљиве мисли о уделу религије кроз векове. Но, упркос томе, драма *Јелена* веома је конзистентно драмско штиво, у суштини једна дуо-драма која се бави проблемима који могу интересовати савременог гледаоца. Чини нам се да је нарочито погодна за извођење на радију.

Дијалог Соланж и Јелене у затворској ћелији провешће гледаоца кроз све значајне етапе не само човековог развоја и успона, него и кроз блиставе тренутке свеколике позоришне историје, и у томе је посебна лепота овог драмског текста, који се чита у једном даху, а вероватно ће се и са пуно пажње и нетремице гледати, односно слушати, ако буде изведен, што апсолутно заслужује.

Драме сабране у овој књизи недвосмислено доказују да је награда која носи име прослављенога српског писца и позоришног радника Бранислава Нушића и протекле године наишла на одзив значајних стваралаца, тако да је жири имао тежак посао при одбиру и вредновању приспелих текстова. У сваком случају, комедије и драме овде објављене заслужују пажњу наших позоришних делатника, јер поред живота који ће имати у овој књизи заслужују и сценска извођења.

Др Рашко В. ЈОВАНОВИЋ